

Samenwerking en het particuliere bos

[1944]

G. MEMELINK

Hoofdinspecteur van de Kon. Ned. Heidemaatschappij

Het gaat de bosbouw slecht.

Een weinig originele opmerking, die echter toch moet worden geplaatst en wel omdat het te behandelen onderwerp „samenwerking” met de slechte economische situatie rechtstreeks verband houdt.

In tijden dat alles van een leien dakje gaat is de mens geneigd te menen, dat hij in zijn eentje heel wat mans is. Komen er echter moeilijkheden, dan blijkt het vaak uiterst plezierig en soms noodzakelijk deze met lotgenoten te delen. Met gezamenlijke inspanning van krachten kan men dan trachten uit de narigheid te geraken. Zorgvolle tijden met grote problemen brengen de mensen gemakkelijker tot elkaar en geven vrijwel steeds een stimulans tot een versnelling in de ontwikkelingen en tot veranderingen en verbeteringen, die onder normale omstandigheden achterwege zouden zijn gebleven of op zijn best in een later stadium tot stand werden gebracht.

Dat het in de bosbouw thans slecht gaat is op zichzelf niet zo'n verwonderlijk verschijnsel. Bosbouw is een vorm van bodemcultuur, die in ons land genoegen moet nemen met de minst produktieve grondsoorten. Uit een situatie, waarbij uit biologische overwegingen van een produktiestijging op korte termijn nauwelijks sprake kan zijn en waarbij door de structuur van het Nederlandse bos de mogelijkheden tot rationalisatie gelimiteerd zijn, groeit het gegeven, dat kostenstijgingen niet onbeperkt kunnen worden opgevangen door produktiviteitsstijgingen. Moet daarnaast worden geconcurrereerd op een wereldhoutmarkt, met een invoer uit houtoverschotlanden, die over het algemeen in veel gunstiger produktieomstandigheden verkeren of, zoals bij de landen achter het ijzeren gordijn, geen normale marktverhoudingen kennen, dan is het begrijpelijk dat door een niet meegroeien van de houtprijzen gemakkelijk moeilijkheden ontstaan. Komt daarbij een zekere conjunctuurgevoeligheid (meubelindustrie) met terzelfdertijd een structuurprobleem (mijnbouw) dan ontstaan omstandigheden die dichtbij het katastrofale liggen.

In een dergelijke omstandigheid verkeren wij thans en het is misschien wel goed een en ander met een paar cijfers te illustreren.

	1962	1963	1964	1965	1966
Exploitatiesaldo per ha in guldens					
„De Utrecht”	+ 15,48	— 28,82	— 91,57	— 82,34	— 51,78
Domeinbeheer	— 60,16	— 95,38	— 111,66	— 113,45	—
Bedrijfswinst per ha					
„De Utrecht”	+ 31,10	+ 0,56	— 10,01	— 59,95	— 50,03
Domeinbeheer	— 9,74	— 33,39	— 61,65	— 79,02	—

N.B. De verstrekte cijfers herbergen *geen* rentefactoren. Het exploitatiesaldo is het verschil van ontvangsten en uitgaven zonder verrekening van de verandering van de staande houtvoorraad e.d., waarbij bij de bepaling van de bedrijfswinst wel rekening is gehouden.

De oorzaken van de neerwaartse lijn zijn hiervoor reeds aangeduid en zijn te schrijven op het conto van structurele en conjuncturele ongunstige invloeden. Eenvoudiger gezegd: de ongunstige ontwikkeling werd veroorzaakt door explosief stijgende lonen, waarbij de produktiviteitsstijging verre ten achter bleef en lagere of gelijkblijvende houtprijzen. (In de laatste 10 jaar viel een teruggang in de houtprijzen te noteren van $\pm 20\%$, terwijl de loonkosten meer dan verdubbelden). De discrepantie tussen lonen en prijzen werd zo groot, dat alle inspanningen op het gebied van de rationalisatie van de arbeid, de mechanisatie, extensivering, afzetverbetering etc. onvoldoende bleken te zijn om de kloof te overbruggen. Ook de — zuinige — bosbijdrageregeling doet daar niets aan toe of af. De huidige noodtoestand kan helaas niet als een tijdelijke inzinking worden aangemerkt, maar moet — althans voor een overzienbare toekomst — als blijvend worden beschouwd.

De vraag dient te worden gesteld, waartoe dit alles leidt. In de praktijk zal het dan zo zijn, dat tekorten bij staats- of gemeentelijk bosbezit in het algemeen worden opgevangen in de — uiteraard steeds stijgende — kostenbegrotingen.

Voor de particuliere bouseigenaar liggen de zaken geheel anders. De tekorten moeten hier uit *andere middelen* worden aangezuiverd. Zijn deze er *niet*, dan zal men noodgedwongen het bezit geheel of gedeeltelijk moeten liquideren. Zijn deze er *wel*, dan is de bereidheid om te blijven investeren begrijpelijkerwijs miniem.

Het feit dat de particuliere bosbouw volkomen in het slop zit heeft enkele vergaande consequenties. In de eerste plaats treedt een *versnippering* op door gedeeltelijke verkoop. Het is maar al te zeer bekend hoe funest een dergelijke gang van zaken — voornamelijk met betrekking tot de recreatieve mogelijkheden — voor onze gehele volksgemeenschap is. In de tweede plaats zal in een poging om de verliezen zo gering mogelijk te doen zijn, alles worden nagelaten wat kosten met zich brengt.

Een en ander komt hierop neer, dat onderhoudswerk — hoe noodzakelijk ook — wordt nagelaten, hetwelk uiteraard een verdere *verwaarlozing* in de hand werkt. Men bedenke, dat men in ons land niet met een oerbos, maar met een kunstmatig bos heeft te maken, dat moet worden onderhouden om niet in verval te geraken. „In verval geraken” is stellig geen holle kreet en een ieder, die zijn ogen niet in zijn zak heeft, kan overal om zich heen dit proces waarnemen. Voortdurende verliezen leiden nu eenmaal tot economische ongeïnteresseerdheid met alle gevolgen vandien. En dat in een tijd, waarin met grote stelligheid kan worden gezegd, dat het „multiple use” karakter van het bos als een gegeven is geaccepteerd en bovendien in de loop der jaren zeker nog zal worden verdiept.

Wij menen te mogen stellen, dat wij ons een laten voortbestaan van een voortdurende crisistoestand in de bosbouw eenvoudig niet kunnen permitteren. Staat het voortbestaan van het bos op het spel, dan staat het voortbestaan van de sociale functie van het bos evenzeer op het spel. En dat is een kwestie die ons allemaal aangaat.

De oplossing van het probleem is evenwel niet zo eenvoudig. Dat bewijst

wel het feit, dat na het luiden van de noodklok in 1963 de toestand, niet-tegenstaande alle op technisch en organisatorisch gebied aangewende pogingen, alleen maar is verergerd.

De vraag is nu, hoe komen we uit deze impasse? Het is na al die jaren van negatieve bedrijfsresultaten wel duidelijk dat, nog meer dan dit voorheen het geval was (subsidiereregelingen, fiscale tegemoetkomingen), een goed samenspel tussen overheid en bosbezitter noodzakelijk is geworden.

De *overheid* zal indachtig de grote betekenis van het bos en het toenemende belang daarvan voor het algemeen welzijn een formule dienen te vinden, op basis waarvan het voortbestaan van het bos, ook het zich niet in staatshand bevindende bos, zal zijn gegarandeerd. Dit laatste past volledig in het overheidsbeleid, waar een gespreide bezitsvorm wordt voorgestaan. (Zie beleidsargumentatie Rijksbegroting 1967).

Het zal zaak zijn om initiatieven op dit terrein positief en met voorrang te benaderen en te behandelen. (Nota Bosschap april 1967, advies inzake structurele en economische moeilijkheden in de bosbouw; prof. dr J. H. Becking: Culturele bosbouw, Tijdschrift K.N.H.M. juni/sept. 1966). Daarnaast mag een grote mate van activiteit worden verlangd op het vlak van de structuurverbetering, waarbij wij o.a. denken aan:

credietfaciliteiten;

het stimuleren van het houtgebruik;

het verrichten van marktonderzoek;

fiscale tegemoetkomingen;

een doelmatige bosbouwvoorlichting en

realisatie van de mogelijkheden welke de boswet biedt.

De *bosbezitter* van zijn kant, zal zich van twee zaken goed bewust moeten zijn. Hij zal zich in de eerste plaats erop moeten instellen, dat het om zijn bezit in stand te houden noodzakelijk zal zijn een overheidsbijdrage te vragen en te accepteren. Of deze bijdrage komt in de vorm van een bosbijdrage-regeling, een bijdrage in de bosinstandhoudingskosten, renteloze credieten, bijdragen in de beheerskosten of op een andere subsidiebasis, doet weinig ter zake. Dat daarmede een stukje van de eigen zelfstandigheid wordt prijsgegeven is een vanzelfsprekende zaak. Het is in de tweede plaats volstrekt duidelijk, dat eerst dan van een passende overheidsbijdrage sprake kan zijn en ook is gerechtvaardigd, indien aan *eigen hulp* alles is gedaan wat naar redelijkheid mogelijk kan worden geacht.

Het is kortweg de plicht van iedere bosbezitter er voor te zorgen — onder handhaving van het duurzaamheidsprincipe — dat de verliezen tot een minimum beperkt blijven. Bij het nastreven hiervan komt voor de tweede maal het thema van de dag „samenwerking” naar voren. Het zijn ook hier de maatregelen, die de *structuur* kunnen beïnvloeden die het belangrijkste zijn. Daarbij denken wij aan: het beheer — technisch/administratief — de uitvoering — rationalisatie/mechanisatie — de houtverwerking en de houtafzet.

Het „waarom” van een gezamenlijke aanpak behoeft nauwelijks nadere uitleg. De zich snel wijzigende omstandigheden dwingen ons te zoeken naar nieuwe wegen, naar een nieuwe aanpak.

Al weten wij wel zo ongeveer waar de problemen liggen — op velerlei terrein wordt immers al jarenlang met veel vrucht samengewerkt en dan treden de manko's wel aan het licht — moeilijke technische en organisatorische aanpassingen zijn meestal niet in een vloek en een zucht te realiseren.

Elk land heeft zo zijn eigen problemen en ook voor ons land liggen deze nogal duidelijk.

Wij hebben maar zo weinig bos, een goede 250.000 ha. Evenveel als bijvoorbeeld de boeren van Baden-Württemberg of een particulier boseigenaar in midden Finland of een houtbedrijf in Zweden. Twee particuliere bosbezitters in Oostenrijk produceren meer hout dan wij met zijn allen bij elkaar! Om maar niet te spreken van de Canadese firma Mc Millan, Bloedel en Powell River of de Amerikaanse firma Weyerhaeuser, die kunnen bogen op een eigen bezit van meer dan 1 miljoen ha produktiebos!

Spreekt onze vereniging van bouseigenaren over enkele honderden leden, dan spreekt de zuid-Zweedse vereniging van bouseigenaren over zijn 48.000 leden!

Bosbouw leert men, is een extensieve teelt, maar is deze wel zo extensief? Als wij denken aan een Staatsbosbeheer, een Bosschap, een K.N.H.M., een Vereniging van Bouseigenaren, een Bosbouwvoorlichtingsraad, een A.V.I.H., een K.N.B.V., een H.B.C.S., een M.B.C.S., een L.B.T.S., een B.P.O. en een C.O.R.B., een B.P.S., etc. — achter elke afkorting schuilt een organisatie — en als wij ons voorts voor een paar duizend werknemers, drie belonings-systemen menen te kunnen veroorloven, dan moet een en ander ons toch wel tot voorzichtigheid, zoal niet tot bescheidenheid manen.

Uit het voorgaande moge de bedoeling blijken, dat wij er ons, met onze toch in wezen geringe mogelijkheden, voor moeten hoeden de zaken te overdrijven en dat wij de oplossing van onze moeilijkheden steeds in de eenvoud van probleemstelling en uitvoering moeten zoeken.

Indachtig deze uitspraak kan op grond van de volgende registratie worden gesteld, dat goede tot redelijke vormen van samenwerking zijn gevonden tussen:

- werkgevers en werknemers in het Bosschap;
- de bosbezitters onderling in de Ver. v. Bouseigenaren;
- de werknemers onderling in één van de drie bonden;
- de bosbouwers onderling in de K.N.B.V.;
- onderzoek en praktijk door het B.P.S. en het I.B.O. enerzijds en het bedrijfsleven anderzijds;
- opleiding/scholing van L.H., H.B.C.S., M.B.C.S., L.B.T.S. en B.P.O. aan de ene kant en het bedrijfsleven aan de andere kant;
- overheid en particulieren via talrijke organisaties, de voorlichting en uiteindelijk via wettelijke bepalingen en subsidieregelingen.

Het valt op, dat, alhoewel uit de aard van de zaak elke vorm van samenwerking worstelt met onvolkomenheden en een eigen detailproblematiek, kennelijk een redelijke vorm van samengaan is gevonden op het gebied van de *organisatie*, het *onderzoek* en het *onderwijs*, maar niet zo zeer op het vlak

van het *beheer* en van de *exploitatie*. Het kan de moeite lonen daarop allereerst het zoeklicht te richten.

Eerder werd gesteld en daar gaan wij van uit, dat, op grond van het algemeen belang, voor de *instandhouding van het particuliere bos een overheidsbijdrage onontbeerlijk is*. Ook doorgevoerde structuurverbeteringen zullen onvoldoende zijn voor een sluitende rekening.

Van de particulier moet, wil van deze bijdrage gebruik kunnen worden gemaakt, een uiterst efficiënte bedrijfsvoering worden verlangd. Dat betekent, dat in eerste instantie de technische leiding — het beheer — in handen moet zijn van een deskundige van een niveau, waarvan mag worden verwacht, dat deze een dynamisch en technisch verantwoord beheer kan voeren. Om de gedachten wat nader te richten: van het niveau van een bosbouwkundige met H.B.C.S. achtergrond (rentmeester) of hoger. (Deze functionaris kan zich natuurlijk voor bepaalde taken laten bijstaan door personeel — veelal reeds ter plaatse — van een lager opleidingsniveau).

Hoe is het — met deze eis als achtergrond — thans met het beheer bij ons particulier bosbezit gesteld? Daartoe — in ronde cijfers — het volgende:

Totaal particuliere bos	150.000 ha
Deskundig beheerd	35.000 ha
	<hr/>
Niet of niet beheerd naar de hier aangelegde maatstaven	115.000 ha

Van deze 115.000 ha is rond 50.000 ha in handen van ten naaste bij 10.000 eigenaren.

Hoewel elk bos, hoe klein ook, zijn zorg vraagt, toch kan worden gesteld, dat een aanzienlijke oppervlakte van dit uiterst versnipperde bezit geen *directe* economische functie heeft. Deze oppervlakte te schatten op 35.000 ha. Het rekensommetje geeft aan, dat aldus rond 80.000 ha van ons particulier bosbezit een nieuwe impuls zou moeten krijgen door een andere wijze van aanpak. Waar het hier gaat om 3000 à 4000 eigenaren, waarvan verreweg de meesten met zeer kleine bosenheden, is het vanzelfsprekend dat een individuele benadering is uitgesloten en dat moet worden gezocht naar een samengaan in grotere eenheden.

Het samengaan in grotere beheerseenheden heeft, behalve dat wordt voldaan aan de eis van efficiënt beheer, nog duidelijk voordelen, die uiteindelijk in betere resultaten zullen uitmonden. Enkele willen wij daarvan noemen:

betere planningsmogelijkheden naar tijd en hoeveelheid;

gecoördineerde bedrijfs- en jaarplannen;

gemakkelijke centrale administratie, verwerking van gegevens en loonbetaling;

beschikbare „know-how” op nevengebieden, zoals jacht, recreatie, make-laardij enz.;

mogelijkheden tot gezamenlijke inkoop van plantsoen, materialen en machines;

betere mogelijkheden tot mechanisatie;

mogelijkheden voor een doeltreffende bosbouwvoorlichting met als gevolg een beter en sneller op de hoogte zijn van de technische ontwikkelingen; krachtiger positie op de verkoopmarkt.

Het is merkwaardig, dat in de praktijk nogal eens blijkt, dat beheer door derden wordt gezien als een zeker verlies aan zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid. Geheel ten onrechte. Technische hulp kan nimmer bevoogding inhouden; beleidsvoorbereiding is niet het voeren van beleid. Een vreugdevolle uitleving van eigen initiatieven blijft onbeknot!

Ziet men een vrijwillige samenwerking in groter verband met vrijwillig aangegane verplichtingen als een verlies, toch is dit volstrekt onvermijdelijk. Is overigens het resultaat van deskundig beheer niet altijd *direct* zichtbaar, met de *uitvoering* is dat anders. Hier zijn de argumenten voor samenwerking zo mogelijk nog dringender en liggen ook meer voor de hand. Iedereen weet, dat in luttele jaren een geheel andere situatie is ontstaan. De snelle loonkostenstijging — veroorzaakt door omstandigheden buiten de bosbouw — werkte de rationalisatie van de arbeid krachtig in de hand. Nadat de handgereedschappen en arbeidsmethoden onder handen waren genomen volgde direct daarop de aanzet tot de mechanisatie.

Het doel is duidelijk; door rationeel werken en door zinvolle mechanisatie kan een *vertraging* van de kostenstijging tot stand worden gebracht. Dit economisch motief heeft een uitwerking naar twee kanten, de personele kant en de machine kant en beide dwingen als het ware tot samenwerking.

Ten aanzien van het werk kan worden gezegd, dat het moeilijke en specialistische karakter daarvan, gekwalificeerd leidinggevend personeel vraagt, dat in staat is tot een behoorlijke organisatorische begeleiding en een technische coaching.

De bosarbeider van thans behoort een in zijn vak geschoolde kracht te zijn, geen seizoenarbeider als zo vaak voorheen, niet uitwisselbaar, maar daarentegen min of meer gebonden aan zijn machines. Deze machines vragen continue bezetting, een concentratie van objecten en uiteraard een schaalvergroting in het werkbereik.

Motieven genoeg om, afgezien van financiële perikelen, samenwerking noodzakelijk te doen zijn. De vraag waar alles om draait, is deze: op welke wijze realiseren wij nu onze verlangens? Met opzet is met het stellen van deze vraag gewacht, nadat zowel over beheer als over uitvoering is gesproken en wel omdat wij menen, dat beheer en uitvoering niet gescheiden kunnen en ook niet mogen worden. Daartoe beschikken wij over twee belangrijke argumenten, een buitenlands en een binnenlands.

In de landen om ons heen worstelt men met dezelfde problemen. Ook daar heeft men getracht werkzame samenwerkingsvormen te vinden, maar als men deze nader bekijkt, al zijn er ongetwijfeld detailsuccessen geboekt, ergens ontbreekt toch altijd weer het sluitende geheel.

De verschillende organisatievormen in Duitsland zijn daarvoor wel illustratief. Men kent daar bijvoorbeeld:

- Forstbetriebsvereine;
- Forstverbände;

Waldwirtschaftsvereine- en genossenschaften;

Waldbauernverbände;

Holzverwertungsvereine,

met daarnaast nog een aantal vormen van „Beratung” of „Betreuung”.

De oorzaak waarom het zo moeilijk is tot een zekere integratie te komen

— men ziet dit ook elders — zijn vrijwel altijd dezelfde:

de doelstellingen zijn te beperkt (bijvoorbeeld alleen gericht op advieswerk of alleen op de houtafzet);

men lijdt aan „part-time job management”;

men beschikt niet over een krachtige overkoepelende organisatie;

er is onvoldoende technische en wetenschappelijke voeding;

de financiële basis is te smal.

Zo wil het, dat wij nog kortelings de verzuchting hoorden: „uns fehlt eine Heidegesellschaft”. Als organisatie dan wel te verstaan!

Wij beschikken in Nederland over een instelling die qua organisatie de mogelijkheden biedt om tot een rationele werkwijze te komen, die kan bogen op een ervaring van vele jaren en die niet lijdt aan de bezwaren die hiervoor zojuist aan de orde zijn gesteld. Sterker gezegd, de integratie gaat hier verder omdat ook de houtverwerking (afd. houtsorteringen) het geheel completeren. De Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij is een particuliere vereniging met een werkapparaat dat werkt op commerciële basis. Het deel, dat de bosbouwaspecten behandelt heet „Bosbouw en Beheer”. Er zijn regionale vestigingen over het gehele land gesteund door centrale dienstverlenende afdelingen.

Wij hebben uitvoerig betoogd, dat de mogelijkheden in ons land beperkt zijn en dat wij ons moeten hoeden voor overdrijving en zeker voor duplicering. Het ligt daarom in de rede, in de eerste plaats na te gaan of bij een verdere ontwikkeling in de samenwerking kan worden aangesloten bij bestaande organisaties, waarvan wij de grootste zojuist omschreven. Onder deze organisatie zouden wij ook willen rekenen rentmeestersbureaus geleid door erkende rentmeesters of zelfstandige rentmeesters. Het niveau is dan voldoende om te mogen veronderstellen dat andere deskundigen of deskundige organisaties zullen worden ingeschakeld, waar eigen mogelijkheden tekort schieten. Van grote praktische betekenis is, dat het in deze opzet ook mogelijk is deskundige aandacht te besteden aan agrarisch bezit, dat in Nederlandse omstandigheden zo veelvuldig met bos een beheerseenheid vormt.

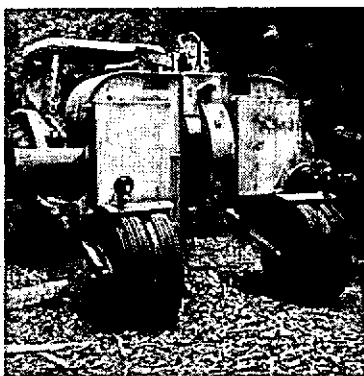
Er kunnen zich bij verdere uitbouw een — uiteraard beperkt — aantal krachtige dienstverlenende organisaties ontwikkelen die elkaar overigens ook onderling nog kunnen aanvullen. Zo dit wenselijk wordt geacht, ligt er stellig een goed mogelijkheid tot een sterke inspraak c.q. medezeggenschap van al dan niet in regionaal verband georganiseerde opdrachtgevers.

Eerst als zou blijken, dat de geschetste ontwikkelingsmogelijkheden niet uitvoerbaar zijn, dan is de tijd rijp de opzet van een nieuwe organisatie te overwegen. Of dan wordt gekozen voor een N.V., een coöperatie, een stichting of een vereniging is in wezen van minder belang.

Voor een beheerstaak door de overheid, zoals deze bijvoorbeeld in Duitsland nogal eens voorkomt, is naar onze opvatting in geen van de genoemde organisatievormen plaats. De overheid heeft een controlerende taak en kan bovendien in principe als gevolg van verschil in uitgangspunt nimmer de behartiger van particuliere belangen zijn.

Terloops is de derde op de voorgrond tredende factor, die tot verbetering van de structuur in de Nederlandse bosbouw kan leiden, aan de orde gekomen, namelijk *houtverwerking* en *afzet*.

Alhoewel dit het onderwerp is waarover ir Gerritsen in zijn preadvies rapporteert moge dezerzijds worden opgemerkt, dat het wellicht gewenst is gezamenlijk te streven naar de mechanische verwerking van rondhoutsorti-

Schillen van sortimenten met een mobiele roterschilmachine rijrichting (VK 16).

menten (voorbeeld houtsorteerbedrijf Rechteren van de K.N.H.M.), maar dat de gezamenlijke opzet van een houtverwerkende industrie (voorbeeld spaanderplatenfabriek „Münsterland”) onder de Nederlandse omstandigheden niet bij voorbaat een uitgemaakte zaak zal zijn. De kans is namelijk groot dat de beschikbare grondstof te gering zal zijn voor een rendabele exploitatie. Daartoe is het stellig van betekenis het begrip „samenwerking” tot over onze landsgrenzen uit te breiden.

Dat overigens de houtafzet nog min of meer in een empirisch stadium verkeert en dringend onderzoek vraagt, is maar al te zeer bekend. Hier liggen gunstige gespreksmogelijkheden voor de overheid, de producent, de hout-handel en de consument.

In het hiervoorgaande zijn een aantal zaken aan de orde gesteld, die, vooral als men deze in samenhang beziet met de inbreng van mijn medepreadviseurs, vrij veel vragen open laten. Vele daarvan laten zich ook niet in een handomdraai oplossen; daarvoor is studie nodig en ook veel goede wil en aanpassingsvermogen. Prioriteit verdienen evenwel die problemen, die rechtstreeks betrekking hebben op de instandhouding van ons particuliere bosbezit.

De tijd dringt!

Samenvatting

Het centraal gestelde thema „samenwerking” heeft als achtergrond de bijzonder slechte economische situatie in de Nederlandse bosbouw. Oorzaken van structurele aard maken een rendabele exploitatie onmogelijk.

Het overheidsbeleid is afgestemd op het handhaven van een gespreide bezitsvorm.

Het belang van het in standhouden van de sociale functie van het bos ten behoeve van de gemeenschap is mede een rechtvaardiging voor een passende overheidsbijdrage aan het particuliere bos.

De particuliere bosbezitter zal zich, gezien de veranderde economische situatie en de daarmee samenhangende noodzaak tot het aanvaarden van een overheidsbijdrage, moeten instellen op een volstrekt efficiënte bedrijfsvoering.

Maatregelen ter verbetering van de structuur zijn zijnerzijds te treffen op het vlak van het beheer, de bosexploitatie, de houtverwerking en de houtafzet.

Schaalvergroting, concentratie, technische uitbouw, financiering en nog een groot aantal argumenten dwingen tot de erkenning dat samenwerking, veel meer dan dit voorheen het geval was, noodzakelijk is.

Gezien de beperkte mogelijkheden in ons land wordt het verstandig geacht bij de noodzakelijke nieuwe aanpak op het gebied van beheer en exploitatie niet in de eerste plaats te denken aan de oprichting van nieuwe organisaties, maar veeleer voort te bouwen op reeds bestaande, goed werkende instellingen, rentmeestersbureaus e.d.

Regionaal gezamenlijk optreden van bosbezitters kan borg staan voor een bevredigende inspraak bij het doen en laten van hun technische medespelers.

Op het terrein van de houtverwerking en de houtafzet liggen eveneens dwingende motieven, die noodzaken tot verdere samenspraak tussen producenten — handel — consumenten en overheid.

Realisatie op korte termijn is stellig mogelijk op het gebied van beheer en exploitatie.

Evenzeer dringt echter de tijd bij de oplossing van de vele overige problemen.